

אשתי היא אחותי

בסוף המאמר הוספתי שאלות משוב, שאתרגם לסטטיסטיקה של משאל-עם לא רשמי, אשר תוצאותיו ישלחו כל ראש חודש למרכז מחקר ומידע של הכנסת, על מנת לאפשר גישה אליהם לכל – ובראש וראשונה לחברי הכנסת ושרי הממשלה: דעתך תישמע.

אשתי אינה ממש אחותי, כמובן...

וכך למדתי מספר לימוד מצרית עתיקה¹: במצרית של הפרעונים לא ניתן לקרוא לרעה "רעה" או "אישה". העדיפו להגיד שהיא "הממונה על כל הבית"² ככתוב בשורה 1 – ומבטאים "נְפֶת פֶר"³. ואולם, כאשר האיש אוהב את אשתו ממש, היה נהוג להציג אותה כ"אחות"⁴ ככתוב בשורה 2 – וביטאו "סְנֶת".

ואתרגם: כאשר אברהם אבינו מציג את שרה (אז, עדיין שְרִי והוא אברם) בפני אנשי פרעה והוא אומר "אחותי", הוא מתכוון בנימוס להגיד "אשתי האהובתי", זו שאני אוהב ושם לב אליה כאילו אני אח בכור והיא אחותי הקטנה: אהבה עמוקה לא תלויה בדבר. פרעה, בהיותו מנצל כל דבר וכל אדם, מחשיב נשים כחפצים⁵ ועצמו כזכר "אלפא", החליט להתיחס למילים כמשמעותן הראשונית ולא כפרושן, וטען "אשת איש עלולה לגרור נקמה. אבל ב'אחות', אפשר". טעות, כאמור⁶.

דבר דומה קורה כאשר אברהם ושרה מגיעים אצל הפלשתים לפני אבימלך. יש לזכור שבתקופה זו, פלשת היתה תחת שלטון מצרי, או לפחות תחת השפעה מצרית. ה' עוזר למלך גרר, בהתחשב אולי בבעיות תרגום בין מצרית לפלשתית/כנענית ולעברית. ושוב המשפט נאמר כאשר יצחק ורבקה מגיעים אצל אותו אבימלך⁷.

¹ Allen, Middle Egyptian, ed. Cambridge, 3rd edition, 2014, p. 41

² זו גישה תועלתנית המאפשרת ריבוי נשים ומעודדת גירושין.

³ "נבט" פרושו "הכל" (אלה שני העדשים ההפוכים משמאל), "פר" פרושו "בית" (הסימן הימני. אגב, "פרעה" פרושו "הבית הגדול" ובכתיב נמצא אותו סימן).

⁴ גישה זו מחייבת במידה רבה נאמנות: לא ניתן להחליף אחות.

⁵ עד לפני כ-200-300 שנים, כל הוגי הדעות ומורי הדורות מחוץ ליהדות היו בטוחים שאין לאישה נשמה או דעת, ולכן לא היתה סיבה לתת לה זכות בחירה, אפשרות להעיד, חינוך וכדומה.

⁶ העונש, שאלוהי ישראל השית על פרעה היה בדיוק "מידה כנגד מידה": הוא וכל גברי הארמון והפמליה נתקפו חוסר אונים עד ששרה אמנו הוחזרה לאישה.

⁷ אבימלך היה כנראה מציצן: הוא "השקיף מן החלון" – איזה חלון? אין מצב שבנו אז חלון מול חלון (ויש לזכור: כל הבתים היו חד קומתיים, כולל ארמון המלך, ולא המציאו עדיין את הזכוכית). כלומר, אבימלך הסתובב ברחובות עירו והציץ בכל חלון לתוך הבתים של בני עירו.

לביטוי "הממונה על הבית"⁸ יש השלכה גם בסיפור יוסף ואשת פוטיפר: היא היתה הממונה עליו וכל היום אמרה לו מה לעשות ואיך. ויתכן שכפי שקצינים מסוימים רואים בחיילת צעירה תחת פיקודם אפשרות ניצול ללא עונש, כך אשת פוטיפר ראתה את היוסף: עבד, זר, נאה: יש!!! וכפי שחיילת לא ממש מסוגלת להתלונן נגד הקצין המנצל בלי עונש, כך יוסף סבל כלא.

אגב כך, לדעתי קצין (או מנהל) כזה אינו ראוי לדרגותיו, יש לסלק אותו מהצבא או הארגון לאלתר, לשלול ממנו את הפנסיה ולחייב אותו בתשלום שליש מהכנסותיו העתידיות לקרבנו, עד סוף חייו. ואם נשוי הוא, אשתו רשאית להתגרש ממנו אוטומטית⁹: אין להרשות בישראל תפיסה של כל חלש כאל ניתן לניצול. לכולם כבוד – גם לפקודה. לשמחתי, קצינים כאלה מהווים רק מיעוט ולרוב, קצינינו – וברור חיילינו – מוסריים¹⁰.

בעקבות שיחה בבית הכנסת על פרשת "לך לך"

ארחיב כאן על המשמעויות של שני המושגים בהם המצרים השתמשו במקום להשתמש במילה העברית "רעיה"; כי הגישות, תפיסות המינים בעולם כולו דומות ותלויות בהתפתחות המוסרית של החברה. כאשר אברהם אבינו אומר לשׂר בדרכס למצריים, שיציג אותה כ"אחות", הוא כנראה השתמש במילים המצריות... ונראה לי ששׂר הבינה אותו מצוין וגם זיכתה אותו בנשיקה. ראשית אודות המונח "נֶפֶת פֶּר" (כאמור, בתרגום מילולי לעברית "הממונה על הבית"):

כפי שכבר הערתי, זהו המונח הרגיל בו המצרים השתמשו, מונח ללא רגשות, המציין את תפקידי האישה בתרבותם: ניהול הבית והנפקת יורשים. בתלמוד מבינים את היחס הזה תוך שימוש במונחים "כלי" ו"תשמיש"; בסוכנות היהודית (להבדיל) השתמשו במונח "חומר אנושי". מאחר שכך, קל להחליף אישה כזו באחרת, או להוסיף עליה אישה נוספת, וכמובן פילגש ושפחה. אישה כזו אינה נראית או נשמעת¹¹ – יש ויגידו אולי לטובתה. ההתייחסות אליה היא כאל מוצר¹², רובוט אנושי וניתן לכנות אותה בכל מיני מונחי הסלנג המבזים – בעיקר מונחים המתייחסים לאבר המין (ואז מנגד, ההתייחסות לגבר גם היא בעיקר לאבר מינו): זו תרבות, שנעצרת בגיל

⁸ המורה שלי למצרית תרגמה "מ.פ. מפקדה": אין בביטוי שום אהבה. כן יש ניצול, כוחנות ושליטה.
⁹ אבל הוא אינו רשאי לגרשה – מאותו רגע, כל חייו הוא ניתן לניצול בעצמו ואין לו עוד כבוד: מידה כנגד מידה.
¹⁰ צריך לזכור בהקשר זה את עבודת הדוקטורט באוניברסיטת תל אביב, בה מופיעה טרוניה על כך, שאין חיילני צה"ל אונסים פלסטיניות וטוענת שחיילינו אינם מתנהגים "כרגיל" בצבא כובש...
¹¹ על כל השלכותיה, האמירה התלמודית "קול באשה ערווה" נובעת בדיוק מתפיסה זו. בתרבויות זרות, יש האומרים "היה יפה ותשתקיי".
¹² הביטוי "מסחר בנשים" מבטא בדיוק עמדה זו, מגעילה בעיניי.

התבגרות בוסרית, תרבות הממוקדת ב'כאן ועכשיו' ולא מתקדמת לבגרות מוסרית ורגשית. ההתייחסות אל אישה כאל סחורה עוברת מיד ליד, ממשפחת הולדתה אל בעל – למעשה בעלים – מאפשרת גם שידוך בין המשפחות של בני זוג עתידיים; ובמקרה זה, גם לגבר וגם לאשה אין הרבה מה לומר – הם אינם בני חורין של ממש.

בחומש בראשית הדוגמא המובהקת של המונח היא אשת פוטיפר: אין לה שם, אין לה אישיות מובחנת, עצמאית; כן יש לה בעל, שמוציא פקודות ושולט בה בכל. הדוגמא השנייה היא לאה, האישה שלבן הארמי כפה על יעקב אבינו: אישה שהרגישה כל חייה שהיא מרומה ושנואה (כלומר: לא אהובה כאחותה). וכמובן שתי בנות לוט ושבויות העיר שכם, גם הן חסרות שם, וכל תפקידן רק להוליד.

בתרבות היוונית, הדמויות של הֶלֶנָה או בריסֶאִיס ב"איליאדה" של הומרוס, עונות בכל להגדרות של "נֶפֶת פֶּר" ... לפחות כמשמשות "כלי" ו"תשמיש", (הֶלֶנָה לא כל כך מתאימה כמנהלת את בית בעלה, בית מאהבה ובית חוטפה¹³).

מכאן, שיחס של "נֶפֶת פֶּר" מאפשר חוסר נאמנות וזנות, אפילו אלימות ומה שנקרא בימינו הטרדות מיניות. מצד שני, הוא בכל זאת עונה למצווה של "פרו ורבו" – אולם התרבות הנובעת מגישה זו אינה "אנושית" במובן שאדם הראשון כינה את אשתו "חוה" בפרק השני של חומש בראשית: השם ניתן לה רק כאשר 'האדם'¹⁴ הכיר בה 'עזר כנגדו'¹⁵ ולכן קיבל בעצמו שם פרטי ואינו מסתפק בהגדרה "זכר ונקבה"¹⁶ – בעקרו של עניין, לנקבה אין תולדות, לחוה יש¹⁷.

שנית, אודות המונח "סֶנֶת" (התרגום המילולי לעברית הוא "אחות"): :

¹³ הומרוס נחשב כסופר הקדמוני של יוון ויצירותיו הולחנו כנראה בזמן יציאת מצריים, גם אם נכתבו בפועל מאוחר יותר, כאשר היוונים אימצו גם הם את האלף-בית. וכדאי לזכור שהלנה זו היתה הגורם למלחמת טרויה, במהלכה התעמתו שבטי יוון זה בזה במשך עשור שנים: "נבט פר" יכולה בהחלט להיות זרז למלחמות ולקרבות, או לרצח "על כבוד המשפחה" – אך "סנט", לעולם לא.

¹⁴ התורה משתמשת בה' המידוע כפי שהיום מתיחסים ל"הנהג", "המורה", "השוטר" וכד': סוג, מין, תפקיד, אבל לא אישיות מובחנת.

¹⁵ כלומר שווה בחשיבותה, באחריותה, בכבודה ובשופות ביעוד של יסוד האנושות.

¹⁶ בפרק הראשון של החומש, ככול שאר בעלי החיים בגן עדן.

¹⁷ יכול להיות שלנקבה היו ולדות, אך הם אינם ראויים לציון, הם בגדר "נפש חיה".

המצרים השתמשו במונח זה כדי לציין אישה אהובה, רעיה מכובדת. לאשה זו אין בעל כי היא נשואה לאיש – הבדל גדול מבחינה רגשית ומעשית: לאיש ולאשה אותו כבוד ואותה אחריות בניהול המשפחה והבית. לא תפקידיה ולא מיניותה מגדירים אותה, כי אם שותפות יעוד ורגש נעלה של קירבה תוך צמצום מסוים באנוכיות של שני בני הזוג¹⁸. מעבר לכך, דעת אישה זו נחשבת, ככתוב "נקרא לנערה ונשאל את פיה" – ורבקה אמנו הדגימה שהיא מסוגלת להחליט בניגוד לעמדת משפחתה, בניתוק מקבוצת היחוס שלה, כמקיימת גם היא את הפסוק "לך לך מארצך, מבית אביך וממולדתך".

התרבות הנובעת מגישה כזו אל האישה אינה מתייחסת להווה של תשוקות רגעיות סוערות¹⁹, אלא מדברת בלשון עתיד, בלשון יעדים משותפים ומכאן שהיא מתבטאת בחיוב לשון של יחוד, של שאיפה לקדושה. מאחר שקיים יעוד לחיי בני הזוג, כנראה שהסיכון להתאבדויות פוחת עד נעלם. וכמו שלא ניתן להחליף 'אחות' או להוסיף אחות על פי גחמה חשקית או כלכלית של הגבר שלה, כך נוצרת דרישה מוחלטת לנאמנות אליה – לרמה מוסרית גבוהה, בוגרת מזו של "נְּבֵט פֶּר". לאשה זו תמיד יהיה שם: הדוגמאות בחומש בראשית הן חווה (החל מהפרק השני של החומש), שְׂרָי (שהפכה "שרה") ורחל אמנו²⁰, וכדאי להקשיב לה ולשמוע בקולה. ומאחר שהיא יחידה במינה בעבור אישה, בהכרח היא גם תמיד טובת מראה. אם נשוב גם לתרבות יוון הקדומה, הדמות הנשית המתאימה ב"אודיסאה" של הומרוס היא פֶּנּוּפֶה, אשת אודיסאוס מלך האי איטקה.

סיכום שהוא פתיח

שלוש דרגות ביחסים של אדם לזולתו, והן קשורות קשר הדוק ליחס של כל גבר כלפי כל אישה: התפיסה הראשונית של הילדים כלפי הילדות היא של רתיעה, דחיה מן השוני בין המינים. תפיסה זו ממשיכה להבנה של "נְּבֵט פֶּר" ולרוב עלולה להיעצר בה. תפיסה בוגרת יותר, והיא עדיין די נדירה, היא הבנה שלא הגבר קובע בגלל כוחו – וגם לא האישה²¹ – אלא ששני בני הזוג פועלים למטרה משותפת חיובית של בניית בית חדש תוך כיבוד הדדי. זה המצב של "סְּנֵט" – והיא השאיפה של אבות היהדות בקשר לזוגיות נכונה.

¹⁸ ואם תבינו מהמשפט הזה שרמזתי ליחס א-לוהי ישראל כלפי בני ישראל, אכן זו כוונתי.

¹⁹ שבהחלט קיימות!

²⁰ שימו נא לב: אנחנו רגילים לקרוא לרחל "אמנו" – אין אנחנו רגילים להגיד "לאה אמנו". אף אחד אינו אומר גם "בלהה אמנו" ו"זלפה אמנו": הן היו רק פילגשות, "נבט פר" שתפקידם צומצם להבאת ילדים.

²¹ כולל כל התנועות החברתיות היום, הפוליטיות בעיקרן, של זכויות האישה, שוויון וכדומה. דרגה זו אמורה להיות התעלות אישית של כל גבר (ולמעשה גם של כל אישה).

הדרגה השלישית מרחיבה את הבנת הקשר של "סִנְת" בין בני הזוג לקשרים בין כל אומות העולם, והיא כמובן ימי המשיח, כאשר "כיתתו חרבותם לאיתים": לא הכוח, לא הגחמות קובעות, כי אם הרצון למטרה משותפת של פיתוח. דרגה זו תתאפשר להתחיל רק כאשר אומה שלמה, על כל הזוגות שבה, תגיע לדרגה השנייה.

התרבות המצרית כאמור נעצרה ברמה של "נִבְת פֶּרִי"²², שבין השאר מאפשרת ריבוי אלוהויות. אני חושב, שלכך מתייחס הנביא הושע כאשר הוא מביא את רצונו של בורא העולם ואומר לנו בשמו "וְהָיָה בְיוֹם־הַהוּא נֶאֱמַר ה' תִּקְרָא אִישׁוֹ וְלֹא תִקְרָא אֱלֹהֵי עוֹד בְּעָלָי. וְהִסְרֹתִי אֶת־שְׂמוֹת הַבְּעָלִים, מִפִּיָּהּ; וְלֹא־יִזְכְּרוּ עוֹד, בְּשֵׁמִם." להבנתי כשאני קורא פסוקים אלה היום, הם מתייחסים (הראשון) למעמד האישה (שהגבר יוזם על ידי התייחסותו אליה!) וגם, (בפסוק השני, המשך צמוד לראשון) לשמות החודשים בלוח השנה - שהם השימוש הבלעדי, שנותר היום לשמות האלילים (ה"בעלים" בלשון הנביא הושע, שבזמנו היה קרוב יותר לתרבות בבל מאשר לתרבות מצרים). בהתאם לברית בינו לבין עמו, א-לוהי ישראל מבקש נאמנות ליעוד ובלעדיות (להבנתי, אלה הפרושים של הביטוי "עם קדוש" ו"עם סגולה").

על כן, רצוני ואחריותי (בתקווה שבכלל רצוננו ואחריותנו, כל האזרחים היהודים הריבוניים במדינת ישראל המחודשת) לאמץ, גם את "לוח השנה הישראלי" וגם את היחס הנכון האישה בתוך הזוגיות, כפי שהבעתי אותו במאמרי "מקרה בנות צלופחד". וכאשר נשכיל בנוסף לאמץ את הגדרות האזרח, התושב והמחבל, כפי שהגדרתי אותן במאמר "הבהרת מושג האזרחות", אני משוכנע שכל מבקשי רעתנו יברחו מקרבנו, ככתוב "מִהֲרִסֶיךָ וּמִחֲרִיבֶיךָ מִמָּדָּךְ יִצְאוּ".

נדרש רק מאמץ קטן מצדנו – כל אחד מאתנו - ואז יש סיכוי שככתוב בספר שמות "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׂמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֶל־לִהְיֶה וְהִישָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמְּחֻלָּה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַחֵמְךָ" – כי המחלה המוסרית של מצרים נובעת בראש ובראשונה מהיחס לאשה מצד הגבר, למעשה יחס של רתיעה – ולכן חשדנות.

ומה קורה במקרי אונס?

צריכים להבדיל בין ארבעה מקרים שונים של אונס: מזדמן, שיטתי, לאומני ואונס תוך שימוש בסם.

אונס מזדמן

בחור או איש פוגע בנערה או באישה ללא תכנון מוקדם, ואינו מצליח – או אינו רוצה – להתאפק. בתורה מבדילים בשני מקרים: בעיר או בשדה. אם בעיר והקורבן אינה צועקת, גם האנס וגם

²² לצערי, נראה לי שכך המצב גם בין הרבה משפחות של בני ישראל – ואין קשר בין מידת שמירת המצוות לבין היחסים בתוך המשפחה.

קורבנו סובלים עונש מוות. בשדה, הנחת התורה היא שאין מי שישמע, על כן רק האנס מומת. בדרך כלל, אין חברתנו היום מטילה עונש מוות. אבל בהחלט חשוב להתיחס לאנס כאל מי שביצע הריגה ולחייב את בתי המשפט לפסוק בהתאם, בין אם המקרה קרה בעיר או בשדה, בין אם הקורבן צעקה או השתתקה מרוב אימה.

אונס שיטתי

כאשר קצין קורה לפקודה המשרתת תחתיו "מִיָּדְלִיה" ונעזר ברל"שית שלו כ"מגייסת" חיילות צעירות לסיפוק צרכיו באופן קבוע (הדבר תקף גם באזרחות לסוגים השונים של מרות והנהלה), ברור ששיטה רעה התפתחה ושהיחס של האנס ועוזריו אל קורבנו העתידי הוא כאל "נבט פר", כאל "חומר אנושי נחות". בתי המשפט צריכים להתיחס לאנס זה כאל רוצח סדרתי ואל מי שעזרה לו כאל סייען למקרה רצח.

אונס לאומני

האסלאם מורה על מאמיניו האדוקים לאנוס, לענות ואז לרצוח, יהודיות בראש ובראשונה. על כן הריפוי של תפיסה זו הוא עונש מוות לאנס, למשפחתו הקרובה (כי הם הסכימו או אולי אפילו עודדו), ולמוריו הדתיים (האימאם והקאדי של המסגד בו למד), ללא אפשרות ערעור. כאשר במרכזי קביעת הלכה מוסלמיים יסכימו למחוק אונס מהקוראן, עונש מורחב זה יפסק. בינתיים, הכנסיות השונות הפסיקו להטיף לאונס של יהודיות.

אונס תוך שימוש בסם או באלכוהול

זהו רצח בכוונה תחילה וכך בתי המשפט צריכים להתיחס לאנס. אגב כך, למה לא הקימו בארץ מעבדה לזיהוי פלילי של סם אונס, עם חובת דיווח בזמן מוקצב?

אנס קטין

אונס אינו מעשה של קטינים אלא הוא התנהגות של מבוגר. לכן, אנס קטין זכאי לאותו היחס כשל אנס בגיר – בהבדל אחד: לא רק הוא יענש בשל מעשיו, גם שני הוריו יענשו בדיוק באותו עונש. וכאשר לאנס קטין יהיו עוד אחים ואחיות, למרות זאת עונש ההורים יעמוד ושאר ילדי המשפחה ימסרו להשגחה ולחינוך של הסבים או המשפחה המורחבת.

רק אם בני המשפחה המורחבת מודיעים שאינם מסוגלים לדאוג לאחי ואחיות האנס, רק אז ישקלו להעביר את שאר ילדי משפחת האנס לאימוץ.

משוב או שאלות למשאל-עם לא רשמי בנושא היחס הנכון בין המינים בזוגיות

אם דברי נראים לך, וגם אם לאו, כאזרח (או אזרחית) וריבון במדינתך שברצונך להשפיע, טוב לענות לשאלון משאל-העם הלא רשמי להלן. נא להעתיק את השאלות, למחוק את התשובות המיותרות ובכך לסמן את תשובתך האישית ואז לשלוח כקובץ word קטן לכתובת הדוא"ל kirtsonenu@walla.co.il לשם חישוב סטטיסטי.

השאלות מבקשות להתייחס למדינת ישראל של חלומותיך ותקוותיך, ממש **לא** של אילוצים או של מציאות! רצוי לענות לפי רצונך לתיקון העתיד, ללא התחשבות בעמדה מפלגתית או דתית, או בהשפעת כלי תקשורת או כל מי שמנסים להשפיע עליך.

שאלון משאל-עם 32

32-1	בתפיסת עולם של "סנת", האם באמת ראוי להציג דימויים מיניים בפרסומות?	כן	לא	דלג
32-2	בתפיסת עולם של "סנת", האם באמת "קול באשה ערוה"?	כן	לא	דלג
32-3	האם ממונה/קצין המנצל מינית פקודה רשאי לגרש את אשתו?	כן	לא	דלג
32-4	האם נכון לכנות בן זוג "איש" במקום "בעל"?	כן	לא	דלג
32-5	האם נכון להשתמש במונחים "חומר אנושי" ו"כוח אדם" ?	כן	לא	דלג
32-6	האם נכון להתייחס למבצע אונס מזדמן כאל מקרה הריגה ?	כן	לא	דלג
32-7	האם נכון להתייחס לאנס סדרתי כאל רוצח סדרתי ?	כן	לא	דלג
32-8	האם נכון להתייחס לעוזרי אנס כאל סייענים לרצח ?	כן	לא	דלג
32-9	האם נכון להעניש את הסביבה החברתית של אנס לאומני כרוצחים, ללא אפשרות ערעור ?	כן	לא	דלג
32-10	האם נכון להתייחס לאנס תוך שימוש בסם או באלכוהול כאל רוצח בכוונה תחילה ?	כן	לא	דלג
32-11	האם אונס הוא בעצם מעשה של בגירים, ולכן אין הנחות בעונש לאנס קטין ?	כן	לא	דלג
32-12	האם נכון להשית על הורי אנס קטין את אותו עונש המושת על האנס עצמו ?	כן	לא	דלג